

Psykoterapiveiledere i Norge

Sammendrag

Bakgrunn. Fra 1972/73 har det vært et krav at utdanningskandidater i psykiatri i Norge skulle ha veiledning på egen psykoterapeutisk praksis av kvalifisert veileder i psykoterapi. Det var lenge mangel på veiledere, og de fleste har vært bosatt nær Oslo.

Materiale og metode. De 144 psykoterapiveilederne som var godkjent per 15.1. 2000 fikk tilsendt et spørreskjema i posten, og av disse svarte 122 (85 %).

Resultater. Det finnes nå godkjente psykoterapiveiledere i alle fylker bortsett fra Nord-Trøndelag og Finnmark. Over halvparten er bosatt i Oslo og Akershus.

Fortolkning. Sammenliknet med en tidligere undersøkelse fra 1990 har antall veiledere økt fra 85 til 144. Det er jevnere geografisk fordeling, ved at prosentandelen bosatt i Oslo og Akershus er redusert fra 75 til 52.

Utdanningsinstituttene bevisste satsing på desentraliserte utdanningsprogrammer, samt økonomisk støtte fra det offentlige, har bidratt til denne utviklingen.

Engelsk sammendrag finnes i artikkelen på www.tidsskriftet.no

Egil W. Martinsen

egil.martinsen@modum-bad.no
Forskningsinstituttet
Modum Bad
3370 Vikersund

Espen Bjerke

Moss DPS
Postboks 370
1502 Moss

Psykodynamisk teori og praksis har tradisjonelt hatt stor plass innen norsk psykiatri. I 1972/73 kom dette til uttrykk i retningslinjene for spesialistutdanningen i psykiatri, og det ble slått fast at utdanningskandidater skulle ha minst ett års veiledning på egen psykoterapeutisk praksis av kvalifisert veileder i psykoterapi. I 1985 ble dette utvidet til to års obligatorisk ukentlig psykoterapiveiledning, minimum 70 timer.

I gjeldende regler for den psykiatriske spesialistutdanningen heter det at målsettingen med psykoterapiveiledningen er å utvikle:

- Forståelse for og kjennskap til basale elementer i lege-pasient-forholdets dynamikk.
- Forståelse av og kunnskap om hvorledes tidligere objekterfaringer påvirker lege-pasient-forholdet (overføring/motoverføring).
- Forståelse av og kunnskap om hvorledes lege-pasient-forholdet gir diagnostisk informasjon og er et viktig element i all psykiatrisk behandling (1).

For å få godkjenning som psykoterapiveileder kreves minst sju års variert klinisk psykiatrisk tjeneste og minst fire års videregående teoretisk utdanning i psykoterapi ved Institutt for psykoterapi eller Norsk psykoanalytisk institutt. Man må selv ha gått i egenfinansiert individuell psykoterapi av minimum 200 timers varighet og ha hatt minimum 100 timers veiledning på egen psykoterapipraksis av minst to erfarne veiledere. Endelig kreves gjennomgått seminar i veiledningens pedagogikk. Den formelle godkjenning gis av sentralstyret i Legeforeningen etter tilråding fra psykoterapiutvalget i Norsk psykiatrisk forening (2, 3).

Det var lenge knapphet på godkjente psykoterapiveiledere. I 1979 var det 40 veiledere, mens det i 1990 var 85 godkjente veiledere. Begge utdanningsinstituttene befinner seg i Oslo, og det har vært en betydelig geo-

Fakta

- Det finnes per 1.1. 2000 godkjente psykoterapiveiledere i alle fylker bortsett fra Nord-Trøndelag og Finnmark. Siden 1990 har antall veiledere økt fra 85 til 144.
- Om lag 20 % har aldri veiledet verken leger i spesialistutdanning eller utdanningskandidater i psykoterapi, og mer enn 30 % har ikke veiledet på disse områder de siste to år.
- Den geografiske fordeling er de siste ti år blitt jevnere, ved at prosentandelen bosatt i Oslo og Akershus er redusert fra 75 til 52.
- Utdanningsinstituttene bevisste satsing på desentraliserte utdanningsprogrammer, samt økonomisk støtte fra det offentlige, har bidratt til denne utviklingen.

grafisk skjevfordeling av psykoterapiveiledere. I 1979 og 1987 var om lag 75 % bosatt i Oslo og Akershus (4).

Det siste tiåret har antall godkjente psykoterapiveiledere økt betraktelig. Dette skyldes i første rekke at Institutt for psykoterapi ved hjelp av reisende veiledere har avholdt flere videregående seminarer utenfor Oslo. Gjennom en tilskuddsordning har man mulighet til å få dekket inntil halvparten av utgiftene til videreutdanningen (egenbehandling, veiledning, seminarer, reiseutgifter) i inntil fem år.

Forskningsspørsmål

Undersøkelsen er initiert av psykoterapiutvalget i Norsk psykiatrisk forening. Hensikten med undersøkelsen var å få en oversikt over psykoterapiveilederne i Norge og sammenlikne med forholdene tidligere. Vi ønsket å kartlegge deres alders- og kjønnsfordeling og geografisk fordeling, i hvilken utstrekning de veiledet utdanningskandidater i spesialistutdanningen og om de deltok i utdanningen av nye veiledere. Vi var også interessert i å kartlegge hvor mange som ikke var aktive veiledere og grunnene til dette.

Materiale og metode

Per 15.1. 2000 var det 144 registrerte veiledere i Norge. Alle fikk tilsendt et spørreskje-

Tabell 1 Aldersfordeling blant 122 psykoterapiveiledere i Norge

Alder (år)	Antall (%)	Kvinner (%)	Menn (%)
43–50	30 (25)	13 (11)	17 (14)
51–60	54 (44)	19 (15)	35 (29)
61–67	25 (20)	6 (5)	19 (15)
> 67	13 (11)	0	13 (11)
Totalt	122 (100)	38 (31)	84 (69)

ma på to sider fra sekretariatet i Norsk psykiatrisk forening. Skjemaset var utarbeidet av førsteforfatter etter konsultasjon med de øvrige medlemmene i psykoterapiutvalget og sentrale personer i fagmiljøet. Det ble foretatt én purring.

Av 144 godkjente veiledere besvarte 122 (85%). Svarene til disse 122 er grunnlaget for denne undersøkelsen, med unntak av spørsmålet om geografisk fordeling. Her har vi basert oss på registeret i Norsk psykiatrisk forening og analysert alle 144.

Statistikk. Data ble analysert med SPSS, versjon 10.0.

Resultater

Alderen på dem som svarte varierte fra 43 til 89 år, med et gjennomsnitt på 57,2 år (SD 8,8). Det var 84 menn, gjennomsnittsalder 58,6 år (SD 9,5) og 38 kvinner, gjennomsnittsalder 54,0 år (SD 6,0) (tab 1). Flere pensjonister var fortsatt aktive veiledere. De

hadde vært godkjent som veiledere i 1–35 år, gjennomsnittlig 12,9 år (SD 9,5).

Geografisk fordeling

Bortsett fra i Nord-Trøndelag og Finnmark finnes det nå godkjente psykoterapiveiledere i alle landets fylker (tab 2). Den geografiske fordelingen er ujevn, og 52 % er bosatt i Oslo og Akershus. Veileder-tettheten er størst i Oslo, hvor det er det ti veiledere per 100 000 innbyggere, mens den i flere fylker ligger mellom 0 og 1. Med unntak av en del som bor i Akershus og arbeider i Oslo, bor de aller fleste i det fylket de arbeider.

Hvor mye veileder de?

Det er svært stor variasjon i hvor mange spesialistkandidater man har veiledet gjennom livet (tab 3). I gjennomsnitt har den enkelte veileder hatt 17 kandidater. En har hatt hele 150 kandidater, mens 24 % aldri har gitt psy-

koterapiveiledning til leger i spesialistutdanning.

Antall kandidater i utdanning til psykoterapiveileder som man har veiledet var 0–90, med et gjennomsnitt på tre. I alt 43 % har veiledet kandidater i psykoterapiveilederutdanning. De siste to år har 65 % veiledet leger i spesialistutdanning, mens 30 % har veiledet kandidater i psykoterapiveilederutdanning.

Hvor mange veileder ikke, og hvorfor?

24 % er ikke aktive psykoterapiveiledere nå. De ulike årsakene til dette finnes i tabell 4. Et interessant funn er at over 10 % ønsker å veilede, men ikke kommer til, da behovet i deres område er dekket.

Blant dem som ikke har tid, oppgir tre at de er professorer, to er avdelingsoverleger, mens en arbeider i andre fagmiljøer.

Diskusjon

Svarprosenten på 85 er tilfredsstillende og høyere enn ved tidligere undersøkelser (5). Dette indikerer at man kan betrakte resultatene fra undersøkelsen som representative for psykoterapiveiledere i Norge

Gjennomsnittsalderen for norske psykoterapiveiledere er 57 år og 70 % er menn. Bortsett fra i Nord-Trøndelag og Finnmark finnes det nå veiledere i alle fylker. Mer enn halvparten arbeider i Oslo og Akershus.

Av de 11 % som har passert pensjonsalderen, alle menn, er mange fortsatt aktive veiledere. Om lag 20 % har aldri veiledet verken leger i spesialistutdanning eller utdanningskandidater til psykoterapiveiledere, og mer enn 30 % har ikke veiledet på disse områder de siste to år. 10 % ønsker å veilede uten å få anledning til det, fordi behovet i deres område er dekket.

I forhold til tidligere undersøkelser i årene 1979–90 har antall godkjente veiledere økt betydelig. Det er fortsatt overrepresentasjon fra Oslo og Akershus, men andelen fra denne delen av landet er blitt redusert fra 75 % i 1990 til 52 %.

Kombinasjonen av en bevisst utdanningsstrategi fra fagmiljøet og økonomisk støtte fra sentrale myndigheter har gjort at man har lyktes med å øke antall kandidater samt å få en jevnere geografisk fordeling. Det er nå bare Nord-Trøndelag og Finnmark som mangler veiledere. Fortsatt er imidlertid situasjonen sårbar i mange miljøer, hvor en eller få veiledere bærer byrden.

Tabell 2 Geografisk fordeling av 144 psykoterapiveiledere i Norge

Fylke	Antall (%)		Veiledere/ 100 000 innbyggere
	Antall	(%)	
Oslo	50	(35)	10
Akershus	25	(17)	5
Hordaland	11	(8)	3
Rogaland	7	(5)	2
Hedmark	6	(4)	3
Vestfold	6	(4)	2
Sør-Trøndelag	5	(3)	2
Buskerud	4	(3)	2
Østfold	4	(3)	2
Møre og Romsdal	4	(3)	2
Sogn og Fjordane	3	(2)	3
Troms	3	(2)	2
Aust-Agder	3	(2)	3
Oppland	3	(2)	2
Vest-Agder	3	(2)	2
Nordland	2	(1)	1
Telemark	1	(1)	1
Finnmark	0	(0)	0
Nord-Trøndelag	0	(0)	0
Utlandet	4	(3)	
Sum	144	100	

Tabell 3 Veilederpraksis blant 122 psykoterapiveiledere i Norge

	Antall kandidater		
	Min	Maks	Gjennomsnitt (SD)
<i>Tidligere veiledning</i>			
Leger i spesialistutdanning			
97 ja (80 %), 25 nei (20 %)	0	150	17,3 (23,1)
Kandidater i veilederutdanning			
52 ja (43 %), 68 nei (57 %)	0	90	3,5 (9,6)
Andre yrkesgrupper			
98 ja (82 %), 21 nei (18 %)			
<i>Veiledning høsten 1998–høsten 1999</i>			
Leger i spesialistutdanning			
79 ja (66 %), 40 nei (34 %)	0	22	3,3 (3,6)
Kandidater i veilederutdanning			
37 ja (31 %), 84 nei (69 %)	0	7	0,7 (1,3)
Veiledning andre yrkesgrupper nå			
74 ja (62 %), 45 nei (37 %)	0	50	3,2 (6,6)

Tabell 4 De som ikke veileder nå (n = 29)

Årsak	Antall	(%)
Ønsker ikke	4	14
Behovet dekket	13	44
Har ikke tid	8	28
Annet	4	14
Sum	29	100

Som i en tidligere undersøkelse fant man at flere kvalifiserte veiledere manglet oppgaver, mens et tilsvarende antall pensjonister fortsatt var aktive veiledere. Det er hyggelig at den eldre garde fortsatt kan bidra, men det er bekymringsfullt for fagets utvikling at så mange utdannede veiledere ikke får oppgaver.

Det er stor variasjon blant veilederne i hvor mange kandidater de har veiledet. I sentrale strøk, hvor man kan velge mellom ulike veiledere, vil muligens jungeltelegrafer informere om hvilke veiledere som regnes som dyktige, noe som delvis vil kunne forklare en slik variasjon.

Tanker fremover

Inntil nylig har utdanning ved Institutt for psykoterapi og Norsk psykoanalytisk institutt vært de eneste offentlige godkjente psykoterapiutdanningene i Norge. De er fortsatt de eneste som har rett til å utdanne veiledere til å gi obligatorisk psykoterapiveiledning til utdanningskandidater i psykiatri. I de senere år har det vært en økende interesse for andre psykoterapiformer. Både innen gruppeanalyse og kognitiv terapi har et betydelig antall kandidater gjennomført formalisert psykoterapiutdanning og veilederutdanning.

Den obligatoriske psykoterapiveiledning er i dag definert som en veiledning i lege-pasient-forholdet. Som sådan er den også en grunnleggende psykoterapiutdanning. Den tar imidlertid ikke sikte på å gi opplæring i spesifikke psykoterapeutiske metoder.

Norsk psykiatrisk forenings årsmøte vedtok i 1996 å be spesialitetskomiteen arbeide for å få et tredje obligatorisk år med psykoterapiveiledning. Dette tredje året kunne omfatte enten dynamisk korttidsterapi, kognitiv terapi, interpersonell terapi eller gruppeterapi, avhengig av kandidatens interesse og tilgangen på kvalifiserte veiledere. I Norge i dag er det etter hvert god tilgang på veiledere i kognitiv terapi og gruppeanalyse.

Det diskuteres i fagmiljøet om dagens utdanningstilbud og reglement er i pakt med fagets kunnskapstilfang. Mange vil ønske at man i spesialistutdanningen får opplæring i spesifikke psykoterapimetoder i tillegg til dagens psykoterapiveiledning.

Vi takker Brit Nordgreen i Norsk psykiatrisk forening som har administrert utsending og inn-samling av spørreskjemaer.

Litteratur

1. Retningslinjer for godkjenning av veiledere i psykoterapi i relasjon til spesialistreglene i psykiatri. Tidsskr Nor Lægeforen 1990; 110: 3806–7.
2. Regler for den psykiatriske spesialistutdanning. Spesialitetskomiteen i psykiatri. Oslo: Den norske lægeforening, 1994.
3. Årbok, Den norske lægeforening, 2000–2001. Oslo: Den norske lægeforening, 2000: 245–6.
4. Lorentzen S, Dahl AA, Ruud T, Sørli T. Psykoterapiveilederne i Norge. Nord Psykiatr Tidsskr 1991; 45: 371–6.